



## Ενότητα 2: Επεξηγηματικές έννοιες

### Ποια είναι η βάση του αυτισμού;

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο αυτισμός είναι μια βιολογική διαταραχή που ορίζεται μέσω της συμπεριφοράς. Έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες να γίνει σύνδεση μεταξύ της υποτιθέμενης βιολογικής δυσλειτουργίας και της άτυπης συμπεριφοράς και έτσι να εξηγηθεί η ουσία της αυτιστικής διαταραχής. Οι τρεις πιο σημαντικές υποθέσεις που εξηγούν ένα ευρύ φάσμα κλινικών εκδηλώσεων στον αυτισμό είναι: η υπόθεση της θεωρίας του νου, η υπόθεση της εκτελεστικής δυσλειτουργίας και η υπόθεση της ασθενούς κεντρικής συνοχής.

### Υπόθεση θεωρίας του νου

Η θεωρία του νου είναι η ικανότητα να αποδίδονται ψυχικές καταστάσεις (σκέψεις, επιθυμίες, πεποιθήσεις, προθέσεις κ.λπ.) σε άλλους ανθρώπους. Μόνο αν κατανοήσουμε τις ψυχικές καταστάσεις των άλλων, μπορούμε να ερμηνεύσουμε σωστά αυτό που είπε κάποιος, να κατανοήσουμε το νόημα της συμπεριφοράς του και να προβλέψουμε τι θα κάνει αυτό το άτομο στη συνέχεια. Ένα από τα κλασικά τεστ για την εξέταση της θεωρίας του νου είναι το έργο της ψευδούς πεποίθησης (Baron-Cohen et al., 1985). Η φωτογραφία δείχνει δύο κορίτσια, τη Sally και την Anne. Ο Σάλι βάζει την μπάλα στο καλάθι και βγαίνει. Η Άννα μετακινεί την μπάλα από το καλάθι στο κουτί. Το ερώτημα είναι πού θα ψάξει η Σάλι για την μπάλα όταν επιστρέψει. Για να δώσουμε τη σωστή απάντηση ότι η Sally θα ψάχνει την μπάλα στο καλάθι, πρέπει να καταλάβουμε ότι δεν μπορούσε να δει ότι η μπάλα είχε μετακινηθεί και ως εκ τούτου να πιστέψουμε ότι είναι ακόμα στην αρχική της θέση. Οι Baron-Cohen et al. (1985) διαπιστώνουν ότι τα τετράχρονα παιδιά τυπικής ανάπτυξης λύνουν με επιτυχία το πρόβλημα της ψευδούς πεποίθησης, ενώ τα παιδιά με αυτισμό αποτυγχάνουν να το λύσουν. Μετά από αυτό, η αρχική έρευνα,



η θεωρία του νου δοκιμάστηκε σε διαφορετικούς πληθυσμούς και δημιουργήθηκαν διάφορα τεστ για την αξιολόγηση διαφορετικών πτυχών αυτής της ικανότητας.



Φιγούρα 1

### Τεστ ψευδών πεποιθήσεων Sally-Anne

Στα άτομα τυπικής ανάπτυξης, η ικανότητα της θεωρίας του νου αποκτάται αυθόρμητα, ενώ τα παιδιά με αυτισμό έχουν μεγάλες δυσκολίες στην κατανόηση πολλών ψυχικών καταστάσεων. Πολλές άτυπες συμπεριφορές των ατόμων με αυτισμό, ειδικά στον τομέα της κοινωνικής επικοινωνίας, μπορούν να εξηγηθούν από το έλλειμμα της θεωρίας του νου. Οι Howlin et al. (2002) αναφέρουν τις ακόλουθες συνέπειες της θεωρίας του ελλείμματος του νου:



1. Μη ευαισθησία στα συναισθήματα των άλλων (για παράδειγμα, ένας υπάλληλος με αυτισμό σχολιάζει την εμφάνιση των συναδέλφων χωρίς να συνειδητοποιεί ότι μπορεί να τους προσβάλει)
2. Αδυναμία να λάβει υπόψη αυτό που γνωρίζουν οι άλλοι (για παράδειγμα, ένα άτομο με αυτισμό που έχει παρατηρήσει μια δυσλειτουργία σε μια συσκευή δεν αντιλαμβάνεται ότι ο εργοδότης μπορεί να μην το γνωρίζει αυτό το γεγονός)
3. Αδυναμία διαπραγμάτευσης φιλικών σχέσεων μέσω της ανάγνωσης και ανταπόκρισης στις προθέσεις (για παράδειγμα, ένας εργαζόμενος με αυτισμό δεν ανταποκρίνεται σε έναν χαιρετισμό)
4. Αδυναμία ανάγνωσης του επιπέδου ενδιαφέροντος του ακροατή για την ομιλία του (για παράδειγμα, συμβαίνει ένα άτομο με αυτισμό να γοητεύεται από ορισμένα θέματα για τα οποία γνωρίζει πολλά και μπορεί να μιλήσει για αυτά για μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς να συνειδητοποιεί ότι άλλα άτομα μπορεί να μην ενδιαφέρονται για αυτό το θέμα)
5. Αδυναμία ανίχνευσης του επιδιωκόμενου νοήματος ενός ομιλητή (για παράδειγμα, στην ειρωνική παρατήρηση ενός εκπαιδευτή εργασίας ότι θα έπρεπε να σταματήσει ή να σπάσει ένα μηχάνημα ένα άτομο με αυτισμό θα μπορούσε πραγματικά να το κάνει)
6. Αδυναμία να προβλέψει τι μπορεί να σκεφτεί ο άλλος για τη δράση κάποιου (για παράδειγμα, ένας υπάλληλος με αυτισμό πλησιάζει πολύ τους συναδέλφους κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας, τους αγγίζει ή τους παίρνει τα υπάρχοντά τους χωρίς να αξιολογεί πώς μπορεί να αντιδράσουν οι άλλοι)
7. Αδυναμία κατανόησης παρεξηγήσεων (για παράδειγμα, ένα άτομο με αυτισμό δεν καταλαβαίνει ότι η συμπεριφορά των άλλων υποκινείται μερικές φορές από κάποια σύγχυση και παρεξήγηση)
8. Αδυναμία εξαπάτησης ή κατανόησης της εξαπάτησης (για παράδειγμα, ένας υπάλληλος με αυτισμό δεν καταλαβαίνει ότι κάποιος τον εκμεταλλεύεται ή τον εξαπατά)
9. Αδυναμία κατανόησης της αιτίας πίσω από τις πράξεις των ανθρώπων (για παράδειγμα, ένα άτομο με αυτισμό δεν καταλαβαίνει γιατί δύο συνάδελφοι που έχουν τσακωθεί ή δεν θέλουν να συνεργαστούν)
10. Αδυναμία κατανόησης άγραφων κανόνων ή συμβάσεων (για παράδειγμα, ένα άτομο με αυτισμό δεν ξέρει πότε και πώς να ευχηθεί χρόνια πολλά, να εκφράσει συλλυπητήρια, να εύχεται καλή τύχη κ.λπ.).

Οι εκπαιδευτές εργασίας, οι εργοδότες και οι συνάδελφοι που αποκτούν βασικές πληροφορίες για τη θεωρία του μυαλού των ατόμων με αυτισμό θα τείνουν να αποδίδουν





άτυπες μορφές συμπεριφοράς των εργαζομένων με αυτισμό στην παρεξήγηση των ψυχικών καταστάσεων άλλων ανθρώπων και όχι στην κακή ανατροφή ή κακία.

### Υπόθεση εκτελεστικής δυσλειτουργίας

Αν και δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός των εκτελεστικών λειτουργιών, αυτός ο όρος χρησιμοποιείται συνήθως για να υποδηλώσει ένα ευρύ φάσμα γνωστικών λειτουργιών υψηλού επιπέδου, όπως ο προγραμματισμός, η γνωστική ευελιξία, ο ανασταλτικός έλεγχος, η μνήμη εργασίας κ.λπ. Πολυάριθμες μελέτες δείχνουν ότι τα παιδιά και οι ενήλικες με αυτισμό έχουν λιγότερο ανεπτυγμένες εκτελεστικές λειτουργίες σε σύγκριση με νευροτυπικά άτομα παρόμοιας ηλικίας και πνευματικών ικανοτήτων. Η εμπλοκή στον κόσμο των ενηλίκων συνεπάγεται την ικανότητα ελέγχου των συναισθηματικών αντιδράσεων, τον προσεκτικό σχεδιασμό και την εκτέλεση εργασιών, την εστίαση της προσοχής στο πλαίσιο στο οποίο διεξάγεται μια συγκεκριμένη δραστηριότητα κ.λπ. (Kim et al., 2021).

Η έλλειψη εκτελεστικών λειτουργιών στο εργασιακό περιβάλλον μπορεί να εκδηλωθεί μέσω:

1. δυσκολίες για τον εργαζόμενο με αυτισμό να προγραμματίσει τις δραστηριότητές του και τον χρόνο που χρειάζεται για να τις εκτελέσει, να ακολουθήσει το καθορισμένο σχέδιο και να διορθώσει λάθη
2. αντίσταση στην αλλαγή, δυσκολίες μετάβασης από μια εργασία σε άλλη ή υιοθέτηση νέων κανόνων εργασίας που επιβάλλονται από τις τρέχουσες συνθήκες, αν και μπορεί να είναι εντελώς αντίθετοι με τους μέχρι τότε ισχύοντες κανόνες
3. προβλήματα στη μνήμη του αιτήματος, την ακριβή σειρά των δραστηριοτήτων και τη θέση ενός σημαντικού αντικειμένου
4. αδυναμία να αγνοήσουν πληροφορίες που δεν σχετίζονται με την εκτέλεση εργασιακών δραστηριοτήτων ή να διακόψουν τη δική τους δραστηριότητα που δεν οδηγεί στα αναμενόμενα αποτελέσματα.
5. η τάση των εργαζομένων με αυτισμό να εκτελούν επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες με τον ίδιο τρόπο
6. δυσκολίες στην αποσύνδεση της προσοχής, "αποκόπτοντας" την προσοχή από το αντικείμενο του ενδιαφέροντος σε γεγονότα του εργασιακού περιβάλλοντος για τα οποία ενδιαφέρονται άλλοι συνάδελφοι
7. ακαμψία στην οργάνωση της εργασίας και δυσκολίες αποδοχής αλλαγών στη διάρκεια του ωραρίου, της δυναμικής χρήσης των διακοπών κ.λπ.



Επομένως, το έλλειμμα εκτελεστικών λειτουργιών μπορεί να εξηγήσει τόσο τα κοινωνικά όσο και τα μη κοινωνικά χαρακτηριστικά του αυτισμού. Τα στενά, περιορισμένα ενδιαφέροντα, οι επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες, η εμμονή στην ομιλία και τη συμπεριφορά μπορεί να συνδέονται με την έλλειψη γνωστικής ευελιξίας. Ταυτόχρονα, η κατάλληλη κοινωνική συμπεριφορά βασίζεται στην ικανότητα ανάκλησης σημαντικών πληροφοριών, στην αναστολή ακατάλληλων ενεργειών, στην ευελιξία και στην ικανότητα παρακολούθησης, ενημέρωσης και επιλογής κοινωνικά κατάλληλων απαντήσεων (Leung et al., 2016).

### Υπόθεση ασθενούς κεντρικής συνοχής

Τα νευροτυπικά άτομα τείνουν να εξάγουν ορισμένες έννοιες από μια σειρά ερεθισμάτων, αγνοώντας άσχετες πτυχές του περιβάλλοντος. Η ασθενής κεντρική συνοχή, που χαρακτηρίζει τα άτομα με αυτισμό, υποδηλώνει την προτίμησή τους στην επεξεργασία των λεπτομερειών, ενώ παραμελεί το σύνολο, με αποτέλεσμα την αδυναμία τους να δουν το δάσος από το δέντρο. Τα άτομα με κακή κεντρική συνοχή έχουν μεγάλη δυσκολία να ενσωματώσουν πληροφορίες που λαμβάνουν από διαφορετικές πηγές και δεν μπορούν να δουν τη μεγαλύτερη εικόνα. Μερικές φορές είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με σαφήνεια εάν ορισμένες δυσκολίες στην εκτέλεση εργασιακών καθηκόντων μπορεί να σχετίζονται με έλλειψη κεντρικής συνοχής ή με έλλειμμα εκτελεστικών λειτουργιών. Ωστόσο, οι ακόλουθες δυσκολίες φαίνεται να υποδηλώνουν, τουλάχιστον εν μέρει, αδύναμη κεντρική συνοχή:

1. εστίαση σε λεπτομέρειες κατά την εκτέλεση εργασιακών καθηκόντων, αγνοώντας άλλους σημαντικούς παράγοντες όπως η αποδοτικότητα χρόνου και η εκπλήρωση παγκόσμιων στόχων
2. την ανάγκη για πρόσθετες οδηγίες για το πώς πρέπει να είναι το τελικό προϊόν
3. αδυναμία καθορισμού προτεραιοτήτων κατά την εκτέλεση εργασιακής δραστηριότητας
4. Δυσκολίες πολλαπλών εργασιών και αδυναμία αντιμετώπισης ξαφνικών αιτημάτων ή απροσδόκητων ερεθισμάτων
5. παρορμητική συμπεριφορά, που βασίζεται σε μια μικρή ποσότητα πληροφοριών.

Καμία από αυτές τις υποθέσεις δεν μπορεί να εξηγήσει πλήρως την πολυπλοκότητα της συμπεριφοράς των ατόμων με αυτισμό, ούτε τη μεταβλητότητα του φάσματος του αυτισμού. Καταβάλλονται μεγάλες ερευνητικές προσπάθειες για τη δημιουργία πολύπλοκων δεσμών μεταξύ της θεωρίας του νου, των εκτελεστικών λειτουργιών και της κεντρικής συνοχής, όχι μόνο σε άτομα με αυτισμό, αλλά και σε άτομα με άλλες διαταραχές, καθώς και σε νευροτυπικά θέματα.